

Komunistički zločin nad nevinom žrtvom svećenika – franjevca

U spomen profesoru fra Martinu Sopti

Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM primjenjivala je početkom prošloga stoljeća napisano pravilo i svoje bogoslove redila za svećenike nakon dovršene treće godine bogoslovnoga studija. Poslije toga ih je slala na inozemna sveučilišta da dovrše preostale godine studija, nauče koji strani jezik i nadahnjuju se duhom nove kulturne sredine. Oni su odlazili uglavnom na poznata sveučilišta Njemačke, Francuske i Italije te se nakon izvesnoga vremena vraćali u Domovinu s doktorskim i profesorskim diplomama.

Za ratnih i poratnih godina Drugoga svjetskog rata bili su zaštićeni u stranim zemljama komunističkom okupacijom Hrvatske te nisu vraćali u Provinciju; nego su odlazili u Kustodiju Svete Obitelji u Sjedinjenim Američkim Državama. Taj priljev novih snaga obogatio je franjevačku kustodiju u kojoj je sredinom dvadesetoga stoljeća bilo šesnaest franjevaca s doktorskim diplomama. To je bio brojčano (62) i intelektualno najveći uzrast kustodije u njezinoj povijesti. Danas većina tih učenih svećenika počiva u sjeni Meštrovićeva spomenika svotomu Franji (1982.) na uzdignutom humku "Svetoga groba" i sniva vječni san slobode u "zemlji živih".

U tu intelektualnu elitu ubraja se i fra Martin Sopta, iako nije bio

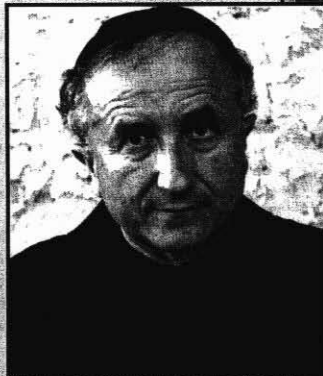
ovjenčan doktorskom diplomom. Ali u duši je posjedovao enciklopedijsko znanje i bio pravo rasadište povijesnih događaja koje je prenosio i na svoje studente te svoja predavanja pretvarao u zabavne tečajeve. Cijelo vrijeme svoga života ostao je na poprištu Domovine do svoje mučeničke smrti pri nastupu komunističke strahovlade zloglasne 1945.

Fra Martin, pod krsnim imenom Franjo, rođen je 14. veljače 1891. u selu Dužice na kraškoj visoravni Hercegovine i pripadao je župi svetoga Franje u Rasnu, smještenoj na bezvodnim prostorima južno od Širokoga Brijega. Povijest je uglavnom opisala taj kraj, a jugohercegimski su prognolni narod i prisiljavali ga na iseljavanje. U ovome stopostotnom katoličkom području hrvatski neprijatelji nastojali su razvodniti vjeru toga puka i odnarođivati ga tuđinskim metodama. U tome sklopu dovoljno se je sjetiti tvrdnje fra Janka Bubala, koji u svojim memoarima *Apokaliptični dani* (Zagreb, 1992., str. 75) piše o osoblju učitelja odnosno učiteljica u župi Rasno sljedeće: "U Rasnu je uglavnom bila jedna Slovenka s dvoje odrasle djece, u Buhovu neka pravoslavka, naravno Srkinja, sa svojom majkom, a u Dužicama muslimanka sa svojom starijom sestrom." Iz ovoga podatka može se dosta toga iščitati!

Osnovnu školu fra Martin je svršio u rodnome selu u privatnoj kući, jer školska zgrada nije postojala. A osam razreda gimnazije polazio je na Širokome Brijegu, ali je ispit zrelosti položio na državnoj školi u Mostaru, jer su to uvjetovala posebne političke okolnosti. U međuvremenu je stupio u franjevački red (6. kolovoza 1908.) na Humcu i nakon godinu dana kušnje zavjetom je posvjedočio svoju vjernost pravilima franjevačkoga redovničkog života. Nakon položene mature počeo je 1910. studirati filozofskobogoslovni studij u Mostaru i poslije trogodišnjega studija zareden je za svećenika, 21. rujna 1913. u Sarajevu. Konačne godine bogoslovlja završio je na sveučilištu u Zagrebu i diplomirao iz fizike i matematike.

Svoju profesorsku karijeru počeo je na Širokome Brijegu i nastvio u bogosloviji u Mostaru. Kao profesor odgojio je tijekom trideset godina (1914. – 1945.) više naraštaja studenata koji su bili zadivljeni njegovom učenosti i redovničkom jednostavnošću života. Siromaštvo je obdržavao u izvornome obliku franjevačkih redovničkih pravila i knjige su bile njegovo jedino bogatstvo kojim se je opajao i nadahnjavao.

Stranačka politika bila mu je odvratna, ali je u dubini srca nosio

njihovinu ljubav prema vlastitome narodu, zalagao se za njegovu slobodu i s njim dijelio životne teškoće i politička iskušenja. Ovoga učenog i poslušnog franjevca komunisti su 12. veljače 1945. odveli iz rezidencije Krista Kralja u Čitluku prema Ljubuškomu i na putu ubili. Pokopali su ga negdje u šikarju napuštenoga krajolika. Za grob mu se do danas ne zna i on vapije za pravdom. Fra Martin je time u kupelji krvi posvjedočio svoju vjernost Kristu Gospodinu, dok njegove ubojice gutaju svoju bol i plove beznadnim vodama budućnosti. Oni zure u usud mračne sudbine koja se nadvila nad njihovim zločinima.

dr. fra Častimir Majić

IMENA DUVANJSKIH
MJEŠTA

Vedašić

Vedašić je naselje na duvanjskome području, ali Vedašić je i selo (2 stanovnika 2001. godine), koje se nalazi u Lici, u općini Udbina.

Što se tiče duvanjskoga Vedašića, to je naselje biskup fra Pavo Dragičević u svome popisu bosanskohercegovačkih Hrvata katolika upisao zajedno sa susjednim mu selom *Vedosich-Oplechiani* (13 kuća, 152 duše), a njegov nasljednik biskup Marijan Bogdanović je 1768. godine upisao oblik *Vidosich* (14, 152), dok je fra Petar Bakula u Šematizmu Hercegovačke franjevačke provincije za godinu 1867. zabilježio današnji oblik Vedašić (24, 184).

Sva tri smo oblika naveli kako bismo utvrdili da su prva dva oblika (*Vedosich* i *Vidosich*) zapisivačeve pogreške, jer da je ekonim Vedašić

istovjetan s prezimenom Vedašić pokazuje činjenica da je jedan od senjskih kapetana iz 1601. godine imao prezime Vedašić.

U osnovi ekonima i prezimena nalazi se pridjev *vetah*, odnosno *vedah* (u praslavenskome je glasila *vedhi*), zabilježen u svim slavenskim i baltoslavenskim jezicima. U Stulićevu rječniku naveden je oblik *vedaš*, od kojega je izvedena imenica vedašina (*vedaš*-ina) sa značenjem "starež, starudinja". P. Skok dodaje da vedaš nije ušao u književni jezik ni na zapadu (hrvatski) ni na istoku (srpski). Sinonim "star" potisnuo ga je na stepen provincijalizma.

Ipak je sačuvan i čak i u duvanjskome govoru u glagolima "ovešćati i izvešćati," što znači uporabom tkaninu učiniti starom, izlisanom do niti, do prozirnosti, pa se primjeri-

ce i danas kaže "da je košulja kroz izvešćala".

Kada je pridjevu *vedaš* dodan prezimenski završetak – *ić* (*vedaš* + *ić* = Vedašić) nastala je umanjena ali i prezime sa značenjem "starčić – Starčić". Dakle, ako je riječ njegova suvremena izoškačica, bila bi Starčić ili pak Starčević, a ako se Vedašić promatra kao naselje, onda

bi njegov osuvremenjeni oblik glasio Starčevo ili pak Staro Selo. I Veliki Akademijin rječnik navodi pridjev "vedaš" sa značenjem "star, otrcan," ali bilježi i prezime Vedašić.

Vedašić pripada duvanjskim naseljima u kojima broj stanovnika stagnira (1971. godine 668, a 1991. godine 658 stanovnika).

Ante Ivanković